

Edited collections and series

Anne Katrine Gjerløff

Anette Faye Jacobsen

Ellen Nørgaard

Christian Ydesen

*Da skolen blev sin egen: 1920–1970.**Dansk skolehistorie 4: Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år, ed.*

Charlotte Appel & Ning de Coninck-Smith

Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

2014, 442 pp.

Det fjerde bindet i *Dansk skolehistorie* er som de øvrige bindene et storslått og gedigent bokverk. Det er ikke en bok for de hastige øyeblikk i forbibarten på biblioteket – heller krever den en lese krok i ro, en god stol og tid – tid til bla, tid til illustrasjonene, til fordypning i enkelttema. Med sine 19 kapitler over 440 sider hviler boken tungt i leserens fang, og den er estetisk innbydende i komposisjon fra side til side. Samspeillet mellom illustrasjonene, tekstene til disse og hovedteksten er utsøkt, ja, ofte gir bildene liv og nyanser til fortellingen som både kan underholde og berike innsikten – som bildet av den ”avsatte”, tenksomme professor Knud Grue-Sørensen idet de opprørske studentene på slutten av 1960-tallet overtar kateteret hans (s. 86). Bokens layout og stilistiske grep er av beste klasse.

Det danske skolehistorieprosjektet blir presentert under ambisjonen om å koble ”hverdag, vilkår og visioner” i skolen. I en krysning mellom politisk historie, sosialhistorie og kulturhistorie har intensjonen vært å nå utover den tradisjonelle utdanningshistoriens ovenfra-perspektiv, sentrert om statens utdanningspolitikk, reformene og lovene. Det spennende nye skulle være praksis- og hverdagsperspektivet – hvordan skolehverdagen konkret tok form og hvilken betydningen skolen i praksis hadde for elever, foreldre og lærere. Forfatterens motivasjon lå i å se de lange linjer i lys av menneskene som befolket og formet skolen, inspirert av den senere tids internasjonale forskning innenfor utdannings- og barnomshistorie. I den grad vi kan spore en felles historieteoretisk lest for prosjektet, ligger den i å se skolens utvikling som et resultat av forhandlinger mellom involverte aktører

i skolen, deres roller, interesser, oppfatninger og meninger. At ”skolen blev sin egen” mellom 1920 og 1970 hadde sin bakgrunn i politikken og samfunnets allmenne velferds- og vekstmotiver, blir vi fortalt, men ikke alene det. Lokal interessepolitikk, forsøk og planer spilte også inn, det samme gjaldt et voksende ekspertvelde av pedagoger, psykologer, medisiner og arkitekter med forstand på hva som var best for skolebarnet, og sist, men ikke minst, lærerne ble akademisert og forvaltet sine roller og profesjonsinteresser på annen måte enn tidligere, og et stigende antall av elever og foreldre på tvers av by og land skubbet på og ville ha mer skole. Bind 4 konkluderer slik: ”Dynamikken kom således både oppe- og nedefra, men også indefra med utaalige skoleforsøg, der pegede i retning af et ændret dannelses- og læringsideal [...]” (s. 361).

Gir bokens framstilling bærekraft til denne forklaringen? Ikke helt. Bokens mange kapitler presenterer hver især biter og sider ved skolens utvikling. Politikken reformprosjekt trer fram i spennet mellom Den Store Skolekommissionens betænkning (1923), preget av en ny pedagogisk optimisme, og Den Blå Betænkningen (1960) med sine innspill til en gjennomgripende modernisering av grunnskolen under velferdsstatens kontekst i etterkrigstiden. Lærernes og foreldrenes posisjonering i historien blir fortalt særlig i lys av formelle aktørtilganger som utdanning, råd og organisasjonsarbeid ga. Pedagogikkens bidrag bli lyssatt av reformpedagogikkens gjennomslag, koblet internasjonalt til en større reformbevegelse og nasjonalt til skoleforsøk, undervisning og lokale tiltak. Vitenskapens voksende interesse for skolebarnet ellers formidles i kapitler om kropp og sunnhet, skolepsykologi og testing, særundervisning og hjelpeklasser. Og skolens arkitektur og materialitet, fagdeling, undervisningsmidler får likeledes sin behørlige plass. Kort sagt: Vi presenteres for mange delfortellinger i epoken, nærmest i antologiens form, hvert enkelt kapittel især er interessant nok, men de når ikke i særlig grad utover seg selv i sine respektive, isolerte fortellinger. Her savnes en mer gjennomgripende og syntetiserende analyse eller forklaring av epoken. Det er vanskelig å få fatt i hva ”dynamikken” mellom de forskjellige nivåene faktisk består i, annet enn i det rent eklektiske og oppsamlende – alt spilte inn. Et tilløp til analyse ser vi i bokens siste

kapittel (kap. 19), men det får mer karakter av å være en oppsummering.

En side av problemet er at epokens indre kronologi og spenninger over tid blir borte mellom de kapittelvise fortellingene. Et eksempel er bokens framstilling av demokratitemaet som det er avsatt et kapittel til (kap. 11). Det starter med Emdrupplanen i 1945 og tanken om "opdragelse til demokrati" og knytter an til reformpedagogikken og forskjellige forsøk og pedagogiske modeller. Framstillingen er grei nok, men den er lukket innen i pedagogikken som praktisk disiplin, avgrenset fra det større spørsmål om demokrati som politisk dannelse. Et komparativt og internasjonalt fellestrekk ved de vestlige utdanningssystemene gjennom første halvdel av århundret og fram mot 1970-årene var en skiftende og ny forståelse av hva demokratiet i skolen skulle innebære i spennet fra det representative til det deltakende demokrati. Hvordan tok utviklingen form i den danske skolen? Det er naturligvis en vidtspennende historisk spørsmål som vanskelig lar seg fortelle om ikke skolens virksomhet bli satt inn i en videre kontekst på tvers av de enkeltvise tema i boken.

Likeledes ser vi det i bokens behandling av et annet klassisk og overordnet trekk ved epoken, utdanningssystemets og skolens vitenskapeliggjøring. Her er gode enkeltvise framstillinger også her, ikke minst i kapittel 13 som tar for seg skolepsykologien og testverktøyet, men hva den gjennomtrennende vitenskapeligjøringen av systemet og skolen suksessivt førte med seg i synet på eleven og standardisering av normer og verdier, får vi ikke helt tak i. Særlig tydelig blir det i kapittel 14 om særundervisningen. Her framstilles særskoleundervisningen i perspektiv av en humaniserende reformtenkning koblet med nye vitenskapelige verktøy for testing, utskilling og undervisning, vi ser historien nokså ensidig ovenfra, her beskrives en historie i utvikling og optimisme, men så å si uten øye for de større trekk, tidens segregasjonstenkingens og normalitetsdiskurs. Ja, det er nesten ikke til å tro at et verk som ønsker å holde fram hverdagshistorien, praksisforholdene og barnedommens historie, unnlater å ta opp hva som skjedde med barna inne i de lukkede institusjonene. Forekom det ikke overgrep, bruk av straff og pryl utenom reglementet, ydmykelser og fornedrelser av elevene i de danske skolehjemmene, abnormskole-

systemet og spesialundervisningen, slik vi ellers har fått det dokumentert fra land til land? Hvordan kom institusjonskritikken av det segregerende systemet i Danmark til uttrykk? Hvordan virket testinstrumentene og institusjonaliseringen i praksis, hvordan stemplet virksomheten elevene, fantes det etterundersøkelser av elevklientellet, slik en del andre land hadde, og hva fortalte de i så tilfelle? I spesialundervisningens historie internasjonalt er dette epoken for det store reformative skifte fra segregasjon til integrering, hvordan falt denne reformative prosessen kronologisk ut i Danmark? Og hvilken kritisk rolle spilte sosialvitenskapen, barnepsykologien og pedagogikken i denne sammenheng?

Da skole blev sin egen er en god boktittel, på linje med de øvrige boktitlene i serien, og den er treffende for epoken i flere hensende. For skolen ble i denne perioden sin egen sett i perspektiv av systemets byråkratisering, profesjonalisering, sekularisering og vitenskapeliggjøring, men også på en annen måte i det at skolen ble en selvstendig og tungrodd institusjon i avstand til andre kulturområder og samfunnssektorer. Skolens utfordringer i møte med moderniteten – systemverden og livsverden – er karakteristisk for etterkrigstiden. Hvordan taklet den danske skolen disse møtene politisk og i praksis fra område til område? Hvordan løste den motsetning som nettopp ligger i bokens tittel? Boken går dessverre i liten grad inn på de dilemmaer og motsetninger som lå i skolen selvstendigjøring. Eksplisitt ser vi det i kapittel 18 om ungdom og skole som utelukkende er blitt et kapittel om ungdomsgården, konfirmasjonen og ungdomsskolens innretning, de formelle og institusjonelle ordningene. Men hvordan gikk skolen i møte med ungdommens nye livsformer etter krigen, populærkulturen, generasjonskonfliktene og de mange opprørene? Hvordan så skolen sin oppgave i det å være en motkulturelle institusjon, nå gradvis fristilt fra kirkens normgrunnlag? Her hadde forfatterne hatt en ypperlig mulighet til å ta framstillingen ned på et hverdagsnivå og benytte seg av det livfulle i møte mellom skolens konformitet og ungdomskulturens ekspressivitet.

Men om det skorter noe på sammenhenger og analyser, så er like fullt *Da skolen blev sin egen* et verdifullt oppslagsverk og en innholdsrik beretning om skolen i

årene 1920–1970. Prosjektet har hatt som mål å bringe kunnskap til en bred krets av skoleinteresserte lesere, fra allmenheten til utdanningspolitikken og utdanningsforskningen. Det er sprikende målgruppe, men her er stoff til alle gruppene. Og selv om prosjektet ikke har hatt som mål å se den danske skolen i et komparativt perspektiv, er boken en rik kilde å øse av også for den utdanningshistoriske forskningen i andre nordiske land, ikke minst fordi boken er utstyrt med et grundig og omfattende kilde- og litteraturregister og dertil godt indeksert i et emneregister.

Harald Thuen
Høgskolen i Lillehammer
Email: harald.thuen@hil.no

Ning de Coninck-Smith

Lisa Rosén Rasmussen

Iben Vyff

Da skolen blev alles: Tiden efter 1970.

Dansk skolehistorie 5: Hverdag, vilkår og visioner gennem 500 år, ed.

Charlotte Appel & Ning de Coninck-Smith

Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

2015, 476 pp.

Femte og siste bandet i den prisbelønte bokserien *Dansk skolehistorie* behandler tiden frå 1970 og fram til idag. Boktiteln, *Da skolen blev alles*, återspeglar att Danmark 1975 fikk en gemensam nioårig *enhedskole*, i och med att *realskole* avskaffades. Därigenom blev skolan i allt högre grad en allmän angelägenhet, som hamnade högt på den politiska och mediala dagordningen. Politiker, organisationer, föräldrar och elever blev mer delaktiga i skolans verksamhet och i den ständiga debatten om skolan. ”Alle fik de et ansvar for skolen, og alle havde de en mening om den” (s. 25).

I *Da skolen blev alles* har de tre författarna professor Ning de Coninck-Smith, fil. dr Lisa Rosén Rasmussen och fil. dr Iben Vyff ambitionen att binda samman de stora samhälleliga, politiska, ekonomiska och kulturella förändringarna med vad som hänt i skolan som praktik och politik. För att åstadkomma detta beskriver de tidsperioden tematiskt i fyra *fortællinger*. Den första

berättelsen rör skolpolitikens visioner och motsättningar i ett nationellt och internationellt perspektiv. Den andra fokuserar hur pedagogiska och didaktiska ideal förändrats och polariserats. Den tredje berättelsen handlar om skolan som miljö för arbete, lärande och disciplin. Den fjärde berättelsen tar upp skolans utrymme för mångfald i form av olikheter mellan elever, vilket knyts till olika aspekter av differentiering och inkludering. Källmaterialet är vittomfattande: politiska dokument, tidskrifter, statistik, mer skolnära material i form av läromedel och lokal skolinformation samt intervjuer med en mängd aktörer som varit verksamma i skolan eller i skolpolitiken. Sammantaget har det blivit en mycket läsvärd och levande bok, inte minst tack vare bokens många illustrationer, bilder, kartor, diagram och konkret beskrivna exempel.

Att skriva skolans samtids historia, att beskriva rörelser i tid som leder fram till dagsaktuella skeenden är en utmaning. Ju närmare nutiden historikern kommer, desto svårare kan det vara att upprätthålla distans och överblick. I *Da skolen blev alles* framträder 1970-talet tydligt som startpunkten för projektet om den gemensamma danska skolan. Men boken fastnar inte i 1970-talet. Ett viktigt skäl till att författarna lyckas balansera dåtid och nutid är att de lyckrats upp den strikt kronologiska historieskrivningen i de fyra tematiska berättelserna. Fenomen med tydlig nutidsförankring, som till exempel kapitlet om medier, utgår från dagens situation vad gäller skolans användning av datorer och medier för att sedan söka sig bakåt i tiden och lyfta exempel från tidigare decennier.

Da skolen blev alles är inte främst en bok om skolpolitik, även om den är svår att undvika, vilket också min recension kommer att visa. Men författarna anstränger sig verkligen för att i första hand mångsidigt belysa den danska skolan och dess praktik, och där bidrar förtjänstfullt de konkreta exempel och bilder som boken är full av, och som genomgående får inleda dess kapitel. En beskrivning av hur en försteläraryråmning håller årsmöte 1970 blir exempelvis en ingång till hur landsbygden verkade för att behålla sina skolor i en tid av stark urbanisering. Kapitlet om skolbyggnader, klassrum och lärande inleds med rubriken ”Min ønskeskole” följt av en beskrivning av hur en grupp arkitekter i Kolding någon gång